

УДК 929Рил+81(092)Бул

РУДА ТЕТЯНА

доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

RUDA TETIANA

a Doctor of Philology, a chief research fellow at NAS of Ukraine M. Rylskyi Institute for Art Studies, Folkloristics and Ethnology the Department of Screen-Stage Arts and Culturology

Бібліографічний опис:

Руда, Т. (2020) Максим Рильський і Леонід Булаховський: творчі контакти. *Народна творчість та етнологія*, 2 (384), 21–27.

Ruda, T. (2020) Maksym Rylskyi and Leonid Bulakhovskyi: Creative Contacts. *Folk Art and Ethnology*, 2 (384), 21–27.

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ І ЛЕОНІД БУЛАХОВСЬКИЙ: ТВОРЧІ КОНТАКТИ

Анотація / Abstract

У статті простежено тривалі наукові та дружні взаємини Максима Рильського і відомого мовознавця академіка Леоніда Булаховського. Обидва очолювали академічні інститути, співпрацювали в наукових проектах. Під час евакуації, в Уфі, згодом у Москві, вони спільно з академіком М. Калиновичем працювали над укладанням «Російсько-українського словника», виданого 1948 року. М. Рильський написав дві статті, присвячені цьому виданню, розповідаючи про труднощі, з якими стикалася його редколегія. Спільними інтересами обох учених були також слов'янські літератури, проблеми перекладу, культура мови. У 1946 році вийшла друком збірка перекладів М. Рильського «Сербські епічні пісні», з блискучою передмовою Л. Булаховського, у якій йдеться про героїчний епос сербів, персонажі, пісенні цикли, художній стиль цих пісень і високо оцінено майстерність перекладача. Л. Булаховському належить також стаття «Максим Рильський – поет-патріот», що є свідченням глибокого проникнення у творчість Максима Тадейовича воєнного періоду. На противагу тогочасній критиці, автор зрозумів глибину автобіографічної оповіді поета «Мандрівка в молодість». М. Рильський цінував праці колеги і друга, неодноразово згадував його у своїх мовознавчих і літературознавчих дослідженнях, зокрема, у роботі «Поезія Адама Міцкевича» посилається на його думки. У листах до Л. Булаховського обговорює роботу над словником, питання перекладу. Стиль цих листів з роками змінюється: з ділового на тепліший, дружній. Спілкування вчених допомагає поринути в атмосферу життя української гуманітарної інтелігенції 1940–1960-х років.

Ключові слова: М. Рильський, Л. Булаховський, українська інтелігенція в евакуації, «Російсько-український словник» 1948 року, «Сербські епічні пісні», перекладознавство, акцентологія.

Maksym Rylskyi and a well-known linguist academician Leonid Bulakhovskyi have been connected by long scientific and friendly relations. Both of them have been at the head of academic institutes and collaborated in research projects. During the evacuation, in Ufa, then in Moscow, they together with the academician M. Kalynovych worked on compiling

of the *Russian-Ukrainian Dictionary*, published in 1948. M. Rylskyi has written two articles, dedicated to this edition, describing the difficulties that his editorial staff faced. Slavic literatures, translation problems, language culture are also considered as common interests of both scholars. In 1946 the collection of M. Rylskyi translations *Serbian Epic Songs* has been published with a brilliant preface by L. Bulakhovskiy. The author tells about the heroic epos of the Serbs, characters, song cycles, artistic style of these songs and estimates the translator's skill highly. The article *Maksym Rylskyi as the Poet-Patriot* also belongs to L. Bulakhovskiy. This work is an evidence of deep comprehension of Maksym Rylskyi works of the war period. The author has understood, contrary to that time criticism, the depth of the poet's autobiographical narrative *A Journey to Youth*. M. Rylskyi has appreciated the linguistic works of his colleague and friend, repeatedly mentioned him in his linguistic and literary studies. In particular, in the research *Adam Mickiewicz Poetry* M. Rylskyi refers to his thoughts. The work on the dictionary, translation issues are discussed in his letters to L. Bulakhovskiy. The style of these letters is changed over the years: from purely business to warm, friendly. The scientists relations help to plunge into the atmosphere of life of Ukrainian humanitarian intelligentsia of the 1940s–1960s.

Keywords: M. Rylskyi, L. Bulakhovskiy, Ukrainian intelligentsia in the evacuation, *Russian-Ukrainian Dictionary* of 1948, *Serbian Epic Songs*, Translation Studies, accentology.

Максима Рильського і Леоніда Булаховського єднали не лише професійні справи (очолювали академічні інститути, співпрацювали в наукових проектах, допомагали один одному у вирішенні питань, що стосувалися акцентології, перекладу, історії слов'янських літератур тощо), а й багаторічні дружні стосунки. Вони спілкувалися родинами, їхні діти також дружили. Узагалі цікаво поринути в атмосферу життя української інтелігенції 1940–1960-х років. Попри труднощі, ідеологічні обмеження, щоденну наполегливу працю, відомі вчені знаходили час для зустрічей, з увагою ставилися до інтересів, ідей, доробку своїх колег і вміли радіти чужим успіхам.

М. Рильський, неймовірна працездатність якого вражала сучасників (про що свідчать їхні спогади), спілкувався з багатьма відомими (і маловідомими) українськими художниками, письменниками, акторами, композиторами, перекладачами, а також із митцями інших республік і країн. Серед його добрих друзів були видатні філологи, як-от академік Л. Булаховський (1888–1961), директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні (1944–1961), котрий займався проблемами загального мовознавства, стилістики, походження української літературної мови, створив школу слов'янської акцентології; академік О. Білецький (1884–1961), директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (1939–1941 і 1944–1961), людина енциклопедичних знань і широких наукових інтересів

(досліджував давню і класичну українську та російську літератури, творчість зарубіжних письменників, створив низку теоретико-літературних праць); академік М. Гудзій (1887–1965), дослідник літератури Київської Русі, української і білоруської агіографії давньої східнослов'янської белетристики, творчості українських і російських класиків. Це були талановиті люди фактично одного віку (навіть їхні життєві шляхи закінчилися майже одночасно – з 1961 по 1965 рр.). Як видно з епістолярію М. Рильського, вони завжди підтримували один одного, ділилися творчими задумами, обговорювали нові книжки, цікавилися родинними справами.

Дружні взаємини М. Рильського з Л. Булаховським склалися у воєнний період в Уфі, куди було евакуйовано близько 400 українських академіків, членів-кореспондентів, науковців, діячів мистецтва з родинами.

Леонід Арсенійович на той час мав уже звання академіка АН УРСР (з 1939 р.), був професором із багатим викладацьким досвідом і значним науковим доробком («Наука о языке», 1918; «Основи мовознавства», 1929; «Русский литературный язык первой половины XIX века», 1934) тощо. Максим Тадейович до війни ще не займався науковою працею регулярно – передусім був поетом. Написав кілька цінних статей з теорії перекладу, що узагальнюють потужний перекладацький досвід («Чехов по-українському», 1930; «Пушкін українською мовою», 1937; «Жуковський-перекладач», 1938;

«Українські переклади “Слова”», 1938). Цікавився М. Рильський і питаннями мовознавства. Так, у «Літературній газеті» за 16 липня 1939 року надрукована його невелика стаття «Про мову» (відгук на замітку Ю. Яновського «Народна мова», уміщену в цій газеті 4 липня). М. Рильський торкається одного з болючих питань, що і сьогодні не втратило актуальності – про стан мови, безнадійну «сірість» і «штампованість», які пробиваються не лише в газети, журнали, політичні та наукові тексти, а й в художню літературу. Автор обережно, зважаючи на час, але доволі твердо пише про шкідливість русифікації: «Є наївна думка, ніби одно слово тої чи іншої мови доконче можна передати одним словом мови сусідньої...» І далі: «Мислять здебільшого в російських синтаксичних схемах, і то ступаючи не в сліди Пушкіна, Толстого, Горького, а в сліди пересічної, знебарвленої, мимоволі похапливої, а тому й не дуже дбайливої <...> газетчини» [9, с. 348]. Уперше М. Рильський згадує проєкт, у якому пізніше йому судилося взяти найактивнішу участь: «У науковому Інституті мовознавства іде нині жвава робота: складають новий російсько-український словник. Ця річ аж надто вчасна і потрібна» [9, с. 349].

Евакуація, відірваність від рідної домівки, відсутність нормальних умов проживання і праці – все це було драматичною сторінкою історії української Академії наук. На жаль, цей період висвітлено порівняно слабо, а людей, що за цих несприятливих умов не лише намагалися якось вижити з родинами, а й продовжували наукові дослідження, нині вже немає. Бракувало всього: приміщень, палива, електроенергії, житла для співробітників, матеріалів для праці (книжок, архівних записів). За спогадами Л. Новиченка: «Прибувши до Уфи в січні 1943 р. на пленум правління Спілки письменників України, мав приємну нагоду відвідати (разом з А. Малишком) Максима Тадейовича і побачити його житло: маленька кімнатка в готелі “Башкирія”, де мешкало чотири чоловіка родини, з мінімумом зручностей, меблів і

речей; справді, писати поетові доводилося часом і на коліні» [6, с. 39]. Донька Л. Булаховського Юлія Леонідівна розповідала своїй молодшій доньці Мирославі Юріївні, що їхня родина мешкала тоді не в кращих умовах. Щоправда, у маленькій кімнатці їх було не четверо, а троє.

Інститут суспільних наук, у якому працювали обидва вчені, об'єднавав тоді й науковців-гуманітаріїв, і діячів української культури (серед них – П. Тичина, В. Сосюра, П. Панч, Ю. Яновський, П. Козицький, М. Вериківський, Г. Верьовка, О. Шовкуненко) та ін. Працювали фактично без вихідних, збирали матеріали для подальших досліджень, для створення літопису війни й майбутніх літературно-художніх творів. Колеги-башкирці допомагали евакуйованим в організації наукової роботи, запрошували читати лекції у вишах Уфи.

Українські вчені видали серію брошур «Наші великі предки», літературознавці під керівництвом О. Білецького готували розділи для історії української літератури XIX–XX ст. Виходили книжки, журнали, зокрема «Вісник Академії наук УРСР», «Українська література» тощо.

У червні 1942 року на базі Інституту суспільних наук створено чотири інститути: економіки, української мови і літератури (директор П. Тичина), історії та археології України, народної творчості і мистецтва (директором у грудні 1942 р. призначили М. Рильського). Фольклористи організували експедиції в українські села Башкирії, записували також башкирський фольклор, композитори і музикознавці досліджували башкирську народну музику (вокальну й інструментальну). До польових досліджень прилучалися і мовознавці (П. Лисенко та ін.), на основі їхніх записів було підготовлено начерк башкирської діалектології, в якому взяв участь Л. Булаховський. Відомо, що він також читав лекції у вишах Башкирії [4, с. 550–559].

У серпні 1943 року більшість установ Академії наук УРСР переїжджає до Москви, а навесні 1944 року почалася реєвакуація

до Києва, розукрупнення інститутів, нелегка справа відновлення наукового життя в Україні [5, с. 214–242].

І весь цей час – в Уфі, Москві, післявоєнному Києві – тривала робота над укладанням «Російсько-українського словника». За дорученням Президії АН була призначена редколегія у складі: М. Калиновича, Л. Булаховського, М. Рильського. У статтях «1-й том російсько-українського словника», «О русско-украинском словаре» Максим Тадейович розповів про труднощі, з якими довелося мати справу редколегії. До війни був завершений «самий тільки словник» [9, с. 351], частково набраний у друкарні, частково надрукований на машинці. Маючи і в такому вигляді неабияку наукову цінність, він, проте, вимагав доопрацювання і поширення. А до Уфи не дійшли ані картки, ані допоміжні матеріали. Не вистачало необхідної літератури, зокрема художньої. «Довелося почати та й провадити працю з тим, що є, керуючись в основному мовною практикою і живою пам'яттю членів комісії. У великій пригоді стало тут усе, що зберіг у своїй пам'яті відповідальний редактор М. Я. Калинович, многолітній, невтомний та блискучий працівник на полі української лексикографії, плідно позначились на редагуванні словника широкі знання в слов'янських мовах, якими орудує такий учений, як Л. А. Булаховський. Автор цієї замітки входить до колегії, так би сказати, як представник від літератури і від тієї мовної стихії, що його зростила» [9, с. 362]. Стаття була надрукована 1943 року, коли тривала напружена робота над словником, що був спочатку запланований як двотомний, а виданий одним томом 1948 року. Це видання відіграло, без сумніву, важливу роль у культурному житті країни, у мовній практиці та в перекладах українською мовою наукових, публіцистичних і художніх творів.

Однак сучасники вказували і на певні хиби й неточності. Як відзначають упорядники «Російсько-українського словника: у трьох томах» (перше видання – 1969 р., друге – 1980–1981 рр.), це – «пропуск деяких актуальних слів

і фразеологічних зворотів російської мови та широко вживаних українських відповідників до окремих російських слів, залучення до словника слів вузького вжитку, а також слів, не властивих українській мовній практиці, неточний переклад, недостатня стилістична диференціація російських реєстрових слів і українських відповідників, брак стилістичних позначок при багатьох словах і т. ін.» [7, с. XVII]. Попри всі недоліки, і особливо зважаючи на обставини підготовки цього видання, створений на основі досягнень української і російської лексикографії кінця XIX – першої половини XX ст., словник 1948 року став позитивним явищем у розвитку вітчизняного мовознавства і перекладацької справи.

Співпраця Л. Булаховського і М. Рильського не обмежувалася підготовкою «Словника». У науковців були ще спільні інтереси, зокрема, слов'янські літератури, які вони добре знали і цінили, культура мови, також перекладацька діяльність (насамперед переклади з однієї слов'янської мови на іншу). Обидва любили твори А. Міцкевича, вивчали й аналізували їх. М. Рильський створив низку чудових перекладів поем і віршів цього славетного поета, багато років працював над перекладом поеми «Пан Тадеуш». У своєму дослідженні «Поезія Адама Міцкевича» він неодноразово посилається на думки Леоніда Арсенійовича щодо окремих Міцкевичевих творів і художнього напрямку, до якого належав польський класик. «Мені здається, мав рацію Л. А. Булаховський, який пропонує таку формулу: Міцкевич – романтик за світоглядом, але реаліст у зображенні різноманітних життєвих явищ» [6, с. 357]. Зацікавило М. Рильського і зауваження Л. Булаховського з приводу «кримського» сонета «Дорога над прірвою в Чуфут-Кале»: «Леонід Арсенійович наголошував, що в цьому вірші Міцкевич розв'язав одне з найскладніших поетичних завдань – зобразити і дати відчутти фізичну форму» [8, с. 345]. М. Рильський згадає блискучу доповідь Л. Булаховського про творчість А. Міцкевича, прочитану в Києві у спілці письменників з нагоди 150-річчя з дня народження польського поета [8, с. 344].

У 1946 році вийшла друком збірка перекладів М. Рильського «Сербські епічні пісні» з передмовою Л. Булаховського. Леонід Арсенійович розповідає про юнацьку пісню – «предмет <...> національної гордості» сербів, про значення збірника «славнозвісно-го» Вука Караджича для всієї європейської культури. Він характеризує спосіб виконання, зміст і формальні ознаки сербського епосу, його персонажі й пісенні цикли, зв'язок з реальними історичними подіями й особами; торкається і психології сприйняття юнацьких пісень пригніченою турками «райєю» (біднотою – пастухами, селянами).

Характеризує автор передмови і художній стиль епічної пісенності сербів: піднесеність, урочистість оповіді, безпосередність, повільність (що досягається повторами), архаїчність багатьох формул тощо. І висловлює надію, що український «культурний читач» зуміє оцінити «красу і силу» сербського епосу. «Під пером такого майстра слова як Максим Рильський, до того ж слова українського, з його традиційною майстерністю саме на службі історичного фольклору (пісні та думи), сербська епічна поезія, раніше відома з менш досконалих перекладів (найкращі – 1876 р. – М. Старицького), доноситься до читача в усій її свіжості та художній силі. Рильський майже еквівалентно передає і ритм сербського “десетерца” (десятискладового вірша), і вигини вкладаєного в нього стилю» [3, с. 14–15].

Збічник «Сербські епічні пісні» видано до Слов'янського конгресу, що відбувся у Белграді (грудень 1946 р.). М. Рильський повідомляє Леоніда Арсенійовича (25.12.1946), що книжку цю «отримало під час конгресу чимало братів-слов'ян» [11, с. 252]. А в публіцистичній статті «Подорож до Югославії» (що входила до циклу «Вечірні розмови» і вперше була надрукована в газеті «Вечірній Київ» 10 березня 1962 р.) з «гордістю і радістю» згадує дні, коли, «маючи дорогого порадника в особі покійного Л. Булаховського, перекладав на рідну свою мову чудові сербські юнацькі пісні» [10, с. 525].

М. Рильський високо цинив ерудицію друга і колеги, висловлював щире захоплення його досягненнями у славістичному мовознавстві. «Широчінь інтересів українських лінгвістів і властиву йому глибину аналізу показав Л. А. Булаховський у доповіді, присвяченій слов'янській акцентології і побудованій на болгарському мовному матеріалі» [10, с. 213–214], – читаємо у статті «В атмосфері дружнього співробітництва (Нотатки з Міжнародного з'їзду славістів)». Йдеться про перший повоєнний з'їзд, що відбувся у Москві 1958 року.

Упевнена, праці Л. Булаховського зі слов'янської акцентології були добре відомі М. Рильському не лише тому, що проблеми мовознавства входили в коло його наукових інтересів. Як перекладач, Максим Тадейович неодноразово зіткнувся з труднощами, які виникали у процесі інтерпретації інослов'янських творів на українську мову (про це він пише в роботі «Проблеми художнього перекладу»). До таких «підводних каменів» для перекладача віршів належать і різні наголоси у словах при однаковому їх написанні, і сталі наголоси, наприклад, у польській мові. Часто подібні складнощі можна обійти лише за допомогою лінгвістів.

Л. Булаховський, своєю чергою, добре знав і любив поетичну творчість М. Рильського, його наукові й публіцистичні праці. Він тонко розумів і цинував його поетику, якій властиві гармонійність, відчуття художньої міри, багатство тропів і віршової форми. «Його творчість має власний голос – чіткий і певний з мужньо-урочистою домінантою і м'якими теплими обертонами. Цьому голосові мимохіть віриш як не “поставленому”, а такому, що звучить од природи <...> Навіть коли Рильський стилізує, він не відходить від органічно властивого йому тону, і тому його стилізація ніколи не справляє враження формалістичної» [2, с. 598]. Ця цитата зі статті «Максим Рильський – поет-патріот», уперше опублікованої у «Наукових записках Інституту мови і літератури АН УРСР» (т. III, 1946). Складається враження, що ця

невелика за обсягом і дуже змістовна праця випадає зі свого часу – настільки вона відрізняється від звичних тоді «ідеологічно вивіренних», насичених штампами наукових (чи псевдонаукових) публікацій. Тут кожний абзац, кожна фраза – свідчення глибокого проникнення в художній світ поета, якого автор характеризує як «блискучого лірика», «великого майстра форми». «Його поезії дохідливі і легко запам'ятовуються, але не своєю пісенністю або простою, – цей тип художньої роботи не в манері Рильського, – а синтаксичною прозорістю й ритмомелодичною організованістю складних масивів, величезною європейського масштабу культурою вірша, класично довершеного» [2, с. 595].

У статті розглядаються вірші воєнного періоду, зокрема, один з кращих творів – «Слово про рідну матір», згадуються ліричні збірки того часу: «За рідну землю», «Слово про рідну матір» (1941), «Світова зоря», «Світла зброя» (1942), поема «Жага» (1942).

У цей час поет писав не лише громадянсько-патріотичні твори. Упродовж 1941–1944-х років він працював над великою поемою «Мандрівка в молодість», згадуючи дитинство, батьків і братів, людей, з якими зводила його доля в юнацькі роки, навчання в гімназії, молодіжні гуртки, життя українського села і міської інтелігенції (оповідь завершується 1917 р.).

Деяких сучасників – офіційних критиків, колег по перу, читачів – дивувала «неспівзвучність» поеми з головною подією тієї доби. Та й сам поет не приховував певних сумнівів. Звертаючись до рідного краю, писав: «Тож чи не хиблю я, що заплітаю хміль // Юнацьких спогадів у твій вінець багрянний? // Чи не образливо слова мої бринять // На тлі вогненному, серед святих проклять?».

«Мандрівку в молодість», як і частину інших творів М. Рильського, за словами Л. Новиченка, «в перші повоєнні роки не оминула голобельна критика, інспірована Кагановичем» [2, с. 56]. Та й пізніше літературознавці та критики не дали вдумливого, глибокого аналізу цього непересічного

твору. Уперше це зробив Л. Новиченко у праці «Поетичний світ Максима Рильського» (1941–1964), виданій 1993 року.

Навіть О. Білецький у критико-біографічному нарисі «Творчість Максима Рильського» (написаного 1958 р. до 50-ліття творчої діяльності поета) доволі скептично ставиться до «Мандрівки»: «Про своє дитинство і юність він розповів так, нібито прожиті роки не перетворили його самого на “нову людину”. Панівним у поемі стало почуття безмежної благодущності і всепрощення. Але матеріалістичне розуміння дійсності вимагає партійності в оцінках і виключає об'єктивістський підхід до життя. Поет сприйняв цю сувору, але справедливую критику і згодом докорінно переробив поему» [1, с. 188–189]. Звичайно, це не приклад «голубельної критики», однак холод і бездушність звучать у словах цієї доброзичливої, мудрої людини (а, можливо, це просто за давнини страх). Л. Булаховський був одним із небагатьох, хто зрозумів і оцінив вагу автобіографічної сповіді «Мандрівка в молодість» – прекрасний зразок цього рідкісного в українській поезії жанру. «Він чудесно знає і пам'ятає людей минулого, що ними йому на рідній землі доводилось жити. Теплим почуттям зігрті ці спогади в його новій поемі “Мандрівка в молодість” – прекрасних художніх мемуарах, поетичній історії України» [3, с. 595].

У 20-томному зібранні праць М. Рильського вміщено кілька листів до Л. Булаховського. Зі змісту їх можна побачити, як змінювалися, теплішали особисті взаємини вчених.

Приміром, чисто діловий лист до М. Калиновича і Л. Булаховського від 11 вересня 1944 року, у якому йшлося про роботу над «Російсько-українським словником»: «Посилаю свіжу порцію – по 2850 сторінку, решту того, що в мене є, привезу 15-го, після чого зможу взяти участь у роботі колегії» [11, с. 223]. А в наступних листах М. Рильський розповідає про поїздку до Белграда (25.12.1946), радиться з Л. Булаховським щодо проблем перекладу (2.12.1948), просить «позичити» деякі книж-

ки, розповідає про роботу над перекладами словацьких поетів (20.02.1952; 28.01.1958). Передає вітання Тетяні Данилівні й «Юлі» (дружині й доньці Л. Булаховського). Юлія Леонідівна стала відомим літературознавцем-славістом, авторкою низки праць про польських поетів і літературні взаємозв'язки.

М. Рильський важко переживав втрату своїх друзів і колег, щемливий смуток прозвучав у його листі до М. Гудзів від 6 січня 1963 року: «Адже ми лишилися самі – немає з нами Олександра Івановича, немає Леоніда Арсенійовича, – ми давно не молоді, головне, що ми любимо і цінуємо, у нас, мені здається, спільне» [12, с. 659].

Творчі стосунки М. Рильського і Л. Булаховського склались у важких умо-

вах евакуації, під час спільної роботи над «Російсько-українським словником», а згодом переросли в щире дружбу. Учених пов'язували спільні наукові інтереси: питання культури мови, слов'янські літератури, зокрема, творчість А. Міцкевича, проблеми художнього перекладу. М. Рильський високо цінив мовознавчі праці Л. Булаховського, неодноразово підкреслював у статтях і публіцистиці широту його ерудиції та наукової проблематики. Леонід Арсенійович у передмові до збірки «Сербські епічні пісні» (у перекладах М. Рильського), у статті «Максим Рильський – поет-патріот» дав високопрофесійний філологічний аналіз перекладацької майстерності М. Рильського, зокрема, творчості поета періоду Другої світової війни.

Список використаних джерел

1. Білецький О. Творчість Максима Рильського. *Білецький О. Зібрання праць у п'яти томах*. Київ, 1966. Т. 3. С. 163–204.
2. Булаховський Л. А. Максим Рильський – поет-патріот. *Булаховський Л. А. Вибрані праці в п'яти томах*. Київ, 1977. Т. 2. С. 594–600.
3. Булаховський Л. А. Сербський народний епос. *Сербські епічні пісні*. Київ, 1946. С. 3–15.
4. Ильгамов М. А., Сантова М. А. «Как путники у общего костра...». Академия наук Украинской ССР в Башкирии в годы Великой Отечественной войны. *Вестник Российской Академии наук*. 2001. Т. 71. № 6. С. 11–14.
5. Історія Національної Академії наук України. Київ, 2000. 528 с.
6. Новиченко Леонід. Поетичний світ Максима Рильського (1941–1964). Київ, 1993. 271 с.
7. Передмова. *Русско-украинский словарь* : в 3 т. Вид. 2-ге. Київ, 1980. Т. 1. С. XV–XXIV.
8. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Київ, 1986. Т. 14. 528 с.
9. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Київ, 1987. Т. 16. 580 с.
10. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Київ, 1988. Т. 18. 759 с.
11. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Київ, 1988. Т. 19. 702 с.
12. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Київ, 1990. Т. 20. 894 с.

References

1. BILETSKYI O. (1966) Maksym Rylskiy Works. In: *BILETSKYI O. Collected Works in Five Volumes*. Kyiv, Vol. 3, pp. 163–204.
2. BULAKHOVSKYI L. (1977) Maksym Rylskiy as a Poet-Patriot. In: *BULAKHOVSKYI L. Selected Works in Five Volumes*. Kyiv, Vol. 2, pp. 594–600.
3. BULAKHOVSKYI L. (1946) Serbian Folk Epos. *Serbian Epic Songs*. Kyiv, pp. 3–15.
4. ILGAMOV M., SANTOVA M. (2001) “Like the Travellers at the Common Fire...” Academy of Sciences of Ukrainian SSR in Bashkiria in the Years of Great Patriotic War. *Bulletin of the Russian Academy of Sciences*, Vol. 71, no. 6, pp. 11–14.
5. (2000) The History of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 528 pp.
6. NOVYCHENKO L. (1993) Poetical World of Maksym Rylskiy (1941–1964). Kyiv, 271 pp.
7. (1980) Preface. *Russian-Ukrainian Dictionary: in three volumes (2nd ed.)*. Kyiv, Vol. 1, pp. XV–XXIV.
8. (1986) Rylskiy M. *Collected Works in Twenty Volumes*. Kyiv, Vol. 14, 528 pp.
9. (1987) Rylskiy M. *Collected Works in Twenty Volumes*. Kyiv, Vol. 16, 580 pp.
10. (1988) Rylskiy M. *Collected Works in Twenty Volumes*. Kyiv, Vol. 18, 759 pp.
11. (1988) Rylskiy M. *Collected Works in Twenty Volumes*. Kyiv, Vol. 19, 702 pp.
12. (1990) Rylskiy M. *Collected Works in Twenty Volumes*. Kyiv, Vol. 20, 894 pp.